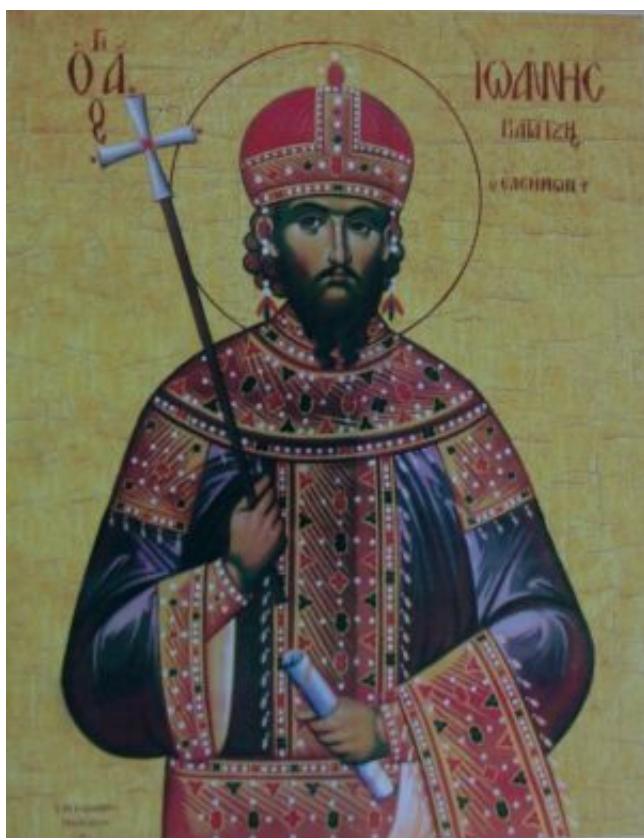

Η Ελληνική συνείδηση της Αυτοκρατορίας της Νικαίας

Γράφει ο **Κωνσταντίνος Χολέβας** - Πολιτικός Επιστήμων

Ιωάννης Βατάτζης ο ελεήμων

Στις 12 Απριλίου 1204 η Ρωμανία (Βυζαντινή Αυτοκρατορία) καταλύθηκε και λεηλατήθηκε από τους Φράγκους Σταυροφόρους. Στην πρωτεύουσα Κωνσταντινούπολη εγκαταστάθηκε Φράγκος Αυτοκράτωρ και Λατίνος Πατριάρχης. Ο Ελληνισμός διασώθηκε κυρίως με τα τρία κράτη που σχηματίστηκαν, την Αυτοκρατορία της Νικαίας, την Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας και το Δεσποτάτο της Ηπείρου. Ιδιάζουσα ήταν η σημασία της Νικαίας της Βιθυνίας, στη Μικρά Ασία. Εκεί μεταφέρθηκε από την Βασιλεύουσα ο νόμιμος Αυτοκράτωρ και ο Ορθόδοξος Πατριάρχης. Εκεί οργανώθηκε για πρώτη φορά ένα ελληνικό εθνικό κράτος. Από εκεί ξεκίνησαν τα στρατεύματα του Μιχαήλ Παλαιολόγου και απελευθέρωσαν την Κωνσταντινούπολη από τους Φράγκους το 1261. Η μικρασιατική αυτή πόλη υπήρξε η έδρα σπουδαιών λογίων, οι οποίοι καλλιέργησαν τον ελληνικό πολιτισμό.

Στο κράτος της Νικαίας βασίλευσε η δυναστεία των Λασκαριδών. Ο Θεόδωρος Α' Λάσκαρις (1204-1222), ο γαμβρός του Ιωάννης Γ' Δούκας Βατάτζης (1222-1254), λαμπρός στρατηγός από το Διδυμότειχο, ο γιος του Βατάτζη Θεόδωρος Β' Λάσκαρις (1254-1258) και ο σφετεριστής του θρόνου, αλλά ικανός διπλωμάτης, Μιχαήλ Παλαιολόγος, ο οποίος επανέφερε την έδρα του κράτους στη Κωνσταντινούπολη το 1261.

Στη Νίκαια η ελληνική παιδεία και τα κλασσικά γράμματα γνώρισαν μεγάλη ακμή. Ο Νικηφόρος Βλεμμύδης με εντολή του Ιωάννου Βατάτζη συνέλεξε όλα τα αρχαία ελληνικά κείμενα που υπήρχαν στις βιβλιοθήκες του βασιλείου, το οποίο κατελάμβανε τα βορειοδυτικά παράλια της Μικράς Ασίας και έφθανε μέχρι την Έφεσο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα πεπαιδευμένου ανδρός με θεολογική και φιλοσοφική κατάρτιση ήταν ο αυτοκράτωρ Θεόδωρος Β Λάσκαρις, ο ποιητής του Μεγάλου Παρακλητικού Κανόνος προς την Θεοτόκον.

Οι αυτοκράτορες της Νικαίας συνέχιζαν να χρησιμοποιούν τον επίσημο τίτλο των προκατόχων τους της Κωνσταντινούπολης, δηλαδή Βασιλεύς και Αυτοκράτωρ Ρωμαίων. Ο τίτλος αναφέρεται στη Νέα Ρώμη –Κωνσταντινούπολη και όχι στην Παλαιά Ρώμη. Όμως σε κάθε ευκαιρία τόνιζαν και την ελληνική τους καταγωγή και τον σεβασμό τους στην Αρχαία Ελλάδα, χωρίς αυτό να μειώνει την Ορθόδοξη Χριστιανική πίστη τους. Το κράτος της Νικαίας αποδεικνύει ότι οι Έλληνες δημιουργήσαμε εθνικό κράτος πολύ νωρίτερα από άλλους λαούς. Οι φανατικοί οπαδοί του Διαφωτισμού διαδίδουν ότι τα εθνικά κράτη δημιουργήθηκαν μετά τη Γαλλική Επανάσταση του 1789. Ο Ελληνισμός μετά την πνευματική επικράτησή του στη πολυεθνική αυτοκρατορία της Ρωμανίας-Βυζαντίου ιδρύει ένα αμιγώς ελληνικό κράτος στη Νίκαια. Με συνείδηση ορθόδοξη και ελληνική το κράτος αυτό αγωνίζεται επιτυχώς εναντίον πολυαρίθμων αντιπάλων. Ο στρατός του βασιλείου δεν είναι μισθοφορικός ούτε πολυεθνικός. Είναι στο συντριπτικό ποσοστό του ελληνικός.

Κορυφαία μορφή του βασιλείου της Νικαίας υπήρξε αναμφισβήτητα ο Ιωάννης Γ Δούκας Βατάτζης. Συνδύαζε τη Χριστιανική ελεημοσύνη, την ελληνική αυτοσυνειδησία, την λιτή διαχείριση των οικονομικών και την στρατιωτική ικανότητα. Νίκησε όλους τους γειτονικούς λαούς, στήριξε τα ελληνικά γράμματα και έδινε το παράδειγμα στους υπηκόους του αποφεύγοντας τον πολυτελή βίο. Ο λαός τον ονόμασε Ελεήμονα και η Εκκλησία μας τον τιμά ως Άγιο την 4η Νοεμβρίου. Ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης γράφει στον Συναξαριστή του ότι επτά χρόνια μετά την ταφή του Βατάτζη το λείψανο βρέθηκε άφθαρτο και ευωδιάζον. Ετάφη στη Μονή Σωσάνδρων κοντά στο Νύμφαιο της Μικράς Ασίας όπου είχε μεταφέρει την πρωτεύουσα. Οι Μικρασιάτες της Εφέσου και της Μαγνησίας τον τιμούσαν ως Άγιο ήδη από την εποχή της Τουρκοκρατίας.

Ο Βατάτζης διατρανώνει την ελληνική του συνείδηση με την περίφημη επιστολή του προς τον Πάπα Γρηγόριο Θ τό 1237. Τού γράφει ότι οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες είναι ελληνικής καταγωγής και ότι από το γένος των Ελλήνων μετεδόθη η σοφία σ' όλον τον κόσμο. Προσθέτει ότι στους Έλληνες έδωσε την Κωνσταντινούπολη ο Μέγας Κωνσταντίνος, γι' αυτό και το κράτος της Νικαίας θα αγωνισθεί με κάθε τρόπο να απελευθερώσει την Βασιλεύουσα από τους Φράγκους Σταυροφόρους, συμμάχους του Πάπα.

Σπουδαία και άγνωστη στους περισσότερους μορφή είναι ο γιος του, ο Θεόδωρος Β Λάσκαρις, ο οποίος κυβέρνησε μόνον επί τέσσερα χρόνια, διότι απεβίωσε από ασθένεια. Ο Θεόδωρος είχε δάσκαλο τον Νικηφόρο Βλεμμύδη και τα θεολογικά συγγράμματά του καταδεικνύουν μία σπάνια γνώση της Ορθόδοξης Δογματικής, της αρχαιοελληνικής γραμματείας και των επιστημονικών δεδομένων της εποχής εκείνης. Ο Ομότιμος καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Α.Π.Θ. κ. Χρίστος Κρικώνης βρήκε σε ξένες βιβλιοθήκες και εξέδωσε με επιστημονικό σχολιασμό τα θεολογικά έργα του Θεοδώρου Β. Ο νέος σε ηλικία αυτοκράτωρ υπό την επίδραση του δασκάλου του Νικηφόρου Βλεμμύδη επεδίωξε να ενσαρκώσει τον ιδανικό ηγεμόνα, συνδυάζοντας την πρακτική εξουσία και την θεολογική- φιλοσοφική παιδεία.

Ο Θεόδωρος Β άνεδείχθη σε υπερασπιστή του Ελληνισμού. Στον ζ Λόγον των θεολογικών δοκιμίων του διαπιστώνει ότι: «Ελλήνων γάρ Χριστωνυμούμενον κλέος οὐ σβέννυται», ότι δηλαδή η δόξα των Ελλήνων δεν θα σβήσει ποτέ, διότι ο Ελληνισμός αναβαπτίσθηκε στο όνομα του Χριστού. Η πολιτική του διορατικότητα τον οδήγησε σε καιρίες διαπιστώσεις, οι οποίες έχουν διαρκή επικαιρότητα, όπως η ακόλουθη: «Οι έχθροί είναι πολυάριθμοι, Βούλγαροι, Ιταλοί, Σέρβοι, Πέρσαι (=Τούρκοι) και το Ελληνικόν (δηλ. Γένος) είναι μόνον του και πρέπει να υπερασπίσει εαυτόν μόνο του»!

Η Αυτοκρατορία της Νικαίας (1204-1261) χαλύβδωσε την ελληνορθόδοξη ταυτότητά μας. **Τα κείμενα της εποχής εκείνης απαντούν σε όσους αμφισβητούν σήμερα τη συνέχεια του Ελληνισμού.**

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Χρίστου Κρικώνη: Θεοδώρου Β' Λασκάρεως, Περί Χριστιανικής Θεολογίας Λόγοι, Άνάλεκτα Βλατάδων 49, Γ' έκδοσις, UNIVERSITY STUDIO PRESS, Θεσσαλονίκη 1990.

Άποστόλου Βακαλοπούλου: Πηγές τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμος Α', Θεσσαλονίκη 1965 (γιά τό πρωτότυπο κείμενο τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βατάτζη πρός τόν Πάπα).

Άρθρο μου στην εφημερίδα **ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΑΛΗΘΕΙΑ**, Τετάρτη 20 Απριλίου 2016